

ויש שפירשו, שאיסור ספחים הוא קודם הביעור, וספחי כרוב לדעת רבי שמעון מותרים, משום שהתורה אסרה רק ספחים הדומים לזריעה, וספחי כרוב כיון שדומים לאילן, מותרים (תוס' בשם ר"ת, וראה שם בשם רבינו נסים פירוש נוסף).

וְתַרְוִיחֵיהוּ אֱלִיבָא אֲלִיבָא דְרַבִּי עֲקִיבָא, הסובר שאיסור ספחים הוא מדאורייתא, אך לדעת חכמים שאיסור ספחים הוא מדרבנן, הכל מודים שלא גזרו בספחי כרוב, כיון שזו 'גזירה לגזירה' (תוס' בשם ר"ת). ויש שסובר להיפך, שלדעת חכמים שאיסור ספחים הוא מדרבנן שמא יזרע בשביעית, הכל מודים שאף בכרוב גזרו, ואינה 'גזירה לגזירה', משום שכאשר גזרו על ספחים גזרו גם על זה, והכל גזירה אחת היא (שער המלך שמיטה ויובל ד, ב, בדעת הרמב"ם שם).

וממה שהעמידה הגמ' את המחלוקת בשיטת רבי עקיבא, ראה שהלכה כמותו, שאיסור ספחים הוא מדאורייתא (סמ"ג לא תעשה וסח, בשם יש אומיים; דיאם קנה). ויש סוברים שהלכה כחכמים, שאיסור אכילת ספחים הוא מדרבנן (חינוך שחכ). ■ להלכה, איסור אכילת ספחים הוא רק מדרבנן [כדעת חכמים החולקים על רבי עקיבא] (רמב"ם שם, וראה דרך אמונה שם, ד, וציה"ל שם, ב), ואף ספחי כרוב אסורים [כחכמים החולקים על רשב"י, וכשער המלך] (דרך אמונה שם, טו, וציה"ל שם, יט).

אָמַר אֲבִי אֲרִישָׁא, שמה ששינונו 'אל ישנה אדם מפני המחלוקת' הוא טעם רק על הרישא, שהולך ממקום שעושים מלאכה למקום שאין עושים (רש"י), שמעיקר הדין מותר במלאכה כיון שדעתו לחזור למקומו [שכך מדובר במשנה, ראה מחלוקת הראשונים בזה בביאורנו לעיל (בע"א ד"ה הני)], אך מפני המחלוקת אל יעשה מלאכה. לא כן בסיפא שהולך ממקום שאין עושים למקום שעושים, נותנים עליו חומרי מקום שיצא משם מעיקר הדין, משום שדעתו לחזור למקומו, ולכן אל יעשה מלאכה אפילו אם יבוא מחמת כן לידי מחלוקת (חי"ה ר"ק).

רַבָּא אָמַר לְעוֹלָם אִסְפֵּיא וְכוּ' כשהולך ממקום שאין עושים מלאכה למקום שעושים. וכוונת המשנה היא שנותנים עליו חומרי מקום שיצא משם, ואין בכך חשש מחלוקת, כיון שיתלו זאת בכך שאין לו מלאכה לעשות כמבואר בגמ'. שאילו היה בזה חשש מחלוקת, היו מתירים לו לעשות מלאכה שלא כמנהג מקומו [ושלא כאביי], כי מאחר והמלאכה אינה אסורה מן התורה אלא מכח מנהג, בכדי שלא יבוא לידי מחלוקת היינו מתירים לו לעבור על המנהג, ש'גדול השלום' (תוס' להלן נב, א ד"ה ממקום; חי"ה ר"ק), או משום שמתחילה כשבני מקום מקבלים עליהם איסור, הם מקבלים אותו רק באופן שאינו עושה מחלוקת (שפת אמת).

בְּגוֹן אֲנִי דִּיְעִינִי בְּקִיבְעָא דִּירְחָא, אין הכוונה לידיעת חישוב זמני המולד שעל פיה יש לקבוע מתי החודש חסר ומתי הוא מלא, כי בדבר זה גם בני בבל היו בקיאים, ואף על פי כן גזרו עליהם לעשות שני ימים יום טוב מחשש שמא תגזור עליהם המלכות שלא יעסקו בתורה, ותשתכח מהם ידיעת החישוב (ראה ביצה ד, ב). אלא הכוונה, שבמקומו של רב ספרא היו שלוחי בית דין מספיקים להגיע ולהודיע מתי קידשו את החודש, ועושים יום טוב רק יום אחד, וכשהלך רב ספרא למקום ששלוחי בית דין לא מספיקים להגיע לשם, הסתפק אם יכול לנהוג שם כמנהג אנשי מקומו ולעשות יום טוב רק יום אחד, על ידי שיחשב את זמני המולד (תוס', ע"פ פני יהושע).

וְנָטַל סְפִיחֵי כְּרֹב. הקדמה: פירות שביעית שנלקטו מן ההפקר, מותרים לאכילת אדם ובהמה, שנאמר (ויקרא כה, ו-ז) 'והיתה שבת הארץ לכם לאכלה וגו', ולבהמתך ולחיה אשר בארצך תהיה כל תבואתה לאכול'. בנוסף, דרוש חכמים מכאן את המקור למצות ביעור (ראה להלן נב, ב), שקבעה התורה בזה את שיעור זמן היתר החזקת הפירות ברשותו, ש'כל זמן שחיה אוכלת מן השדה - האכל לבהמתך שביטת, פְּלָה לחיה אשר בשדה - פְּלָה לבהמתך מן הבית'. ונחלקו הראשונים מה היא מצות ביעור: יש סוברים, הפקרת הפירות (תוס' להלן שם ד"ה מתבערי; רמב"ן ויקרא שם; ר"ש שביעית ט, ה, ורא"ש שם), יש שסובר, ביעור הפירות מן העולם (רמב"ם בפ' המשנה שביעית שם, ב, ובהלכות שמיטה ויובל ז, ג), ויש סוברים, שכאשר כלה המין מן העיר ומתחומיה, המצוה היא הפקרת הפירות, ואילו כאשר כלה מכל הארץ [מיהודה, מגליל וכדו'], המצוה היא ביעורם מן העולם (ראב"ד שמיטה ויובל שם).

'ספחים' הם גידולים שצמחו בשביעית מאליהם, מזרעים שנפלו לארץ בשעת הקציר בשנה שישית, או משרושים שנשארו באדמה מהיבול הקודם [ונקראים 'ספחים' משום שהם 'נספחים' לגידולי שנה שישית (רמב"ן ויקרא כה, ה)]. ואף שאר פירות שביעית מותרים באכילה, הם אסורים באכילה (רמב"ם שמיטה ויובל ד, א). ונחלקו רבי עקיבא וחכמים (תורת כהנים בהר ד, ה, מובא להלן בגמ'), האם אסורים מן התורה או רק מדרבנן, לדעת רבי עקיבא הם אסורים מן התורה, ולדעת חכמים אסורים רק מדרבנן, מפני עוברי עברה, שזרעו שדותיהם בסתר ואמרו שגידולים אלו צמחו מאליהם, לפיכך אסרו לאכול את כל הספחים שגדלו בשנה השביעית (ראה רמב"ם שם א-ב). ובאילן אין איסור ספחים, לרבי עקיבא משום שלא אסרה תורה אלא ספחי זרעים כמו שנאמר 'הן לא זרעו' (פי' ראשון ברש"י; ר"ת בתוס'), ולחכמים כיון שאין דרך לנוטעו אלא אחת לכמה שנים (דרך אמונה שם, כא). ומביאה כאן הגמ' שנחלקו רבי שמעון וחכמים בדעת רבי עקיבא, האם ספחי כרוב אסורים או לא, ראה להלן טעמי המחלוקת. ולענין זמן איסור ספחים, נחלקו רש"י ותוס' להלן, האם הוא רק לאחר הביעור, או אפילו קודם הביעור.

בְּפִנֵי אָכֹל שְׁלֵא פְּנֵי לֹא תֹאכַל, שבדבר שרוב בני העיר סוברים בו כדעת האוסר והוא נוהג בו היתר משום שראה חכם מופלג שהיה מתיר, אך הוא מצד עצמו אינו מתיר בזה, לא ראוי שיניח לבני ביתו לנהוג בזה היתר. ואם על כל פנים רוצה שבני ביתו או הנמשכים אחריו ינהגו כמותו, ראוי לו מכל מקום להזהירם שיהגו בהיתר בחייו בלבד, אך לא לאחר כטירתנו (מאירי לעיל ע"א, לשיטתו ש'בפני הכוונה בחייו, ו'שלא בפני' לאחר מותו). ויש שפירש 'בפני' ו'שלא בפני' הוא כפשוטו, שלא רצה לקבוע הלכה לדורות, ולכן אמר 'שלא בפני לא תאכל', אך 'בפני אכול', כי יאמרו הרואים שעשה כן כדי שלא לשנות מן המחלוקת, ולא מפני שפוסק כן להלכה (פני יהושע).

חוץ מספחיה כרוב שאין פיוצא בהן בִּירְקַה הַשְּׂדֵה, שאינם כספחיה שאר ירקות הצומחים מזרע שנפל לארץ, אלא הם גדלים מהשרושים כענפי אילן הגדלים מן האילן, ולפיכך דינם כאילן שאין בו איסור ספחים (רש"י בפ' ראשון, בשם אחרים). ויש שפירש, שהכרוב אינו כלה מן השדה כשאר ירקות, לפי שהשרש שלו נשאר קיים בארץ, ואינו חייב בביעור, ולכן ספחיה מותרים, כיון שאיסור ספחים הוא רק מזמן הביעור ואילך (רש"י בפ' שני, ע"פ תוס').